

Society for All, z. s.

Krásný život 286, Stará Huť 262 02

IČ: 22891706

www.societyforall.cz

info@so-fa.cz

Doporučení SOFA k legislativnímu ukotvení školní sociální práce

Situace ve školách je vážná. Covidové uzavírky, ukrajinská krize, tlak doby i technologický rozvoj a přesun sociálního života do digitálního prostoru mají negativní dopady v oblasti wellbeingu a duševního zdraví dětí. Ohrožené jsou zejména děti, které nemají podpůrné rodinné prostředí a dobré vztahy ve škole a mimo ni. Ve školách se aktuálně setkáváme s různými druhy obtíží. Podle studie NÚDZ vykazuje až 40 procent dětí známky střední až těžké deprese, 30 procent pak středně těžké až těžké úzkosti. Vysoký je i podíl dětí zatížených traumatem spojeným s náročným domácím prostředím. Každé páté dítě během svého dětství a dospívání zažije tři a více negativních zkušeností, nejčastěji rozpad rodiny, násilí mezi rodiči a psychické nebo fyzické týrání. Narůstají i rizikové jevy ve vztazích ve škole. V minulém roce šikanu dle České školní inspekce řešilo 57 % základních škol, to je o 10 % více než v při posledním zjišťování v roce 2016. A to se jedná jen o případy, které škola odhalí. V posledních několika letech mezi dětmi a mladými lidmi strmě narostlo sebepoškozování, výrazně častěji je také trápí sebevražedné myšlenky. Vystavení nadměrnému stresu spojenému s celospolečenskými krizemi uplynulých let u mnoha dětí vyústilo také v problémy se seberegulací a agresí.

Přesto systémově ukotvená odborná podpora ve školách stále chybí. V některých školách již působí speciální pedagogové a psychologové, sociálních pedagogů či sociálních pracovníků je však ve školách zatím minimum. **Přitom řada problémů dětí je spojená s rodinným nebo jiným sociálním prostředím dítěte a zakotvení včasné podpory přesahující do přirozeného sociálního prostředí dítěte je nyní potřebnější než kdy dříve.**

Na potřebnost obsahového i personálního zakotvení školní sociální práce a včasné mezioborové podpory dětí upozorňuje stále více škol, zejména těch s vyšším počtem žáků se sociálním znevýhodněním. Podporu žáků znevýhodněných, např. z důvodu zhoršené ekonomické situace rodiny, nestabilního bydlení, násilí nebo závislosti v rodině, nedostatečných rodičovských kompetencí, duševního onemocnění nebo postižení rodičů, a komunikaci s jejich rodinami aktuálně nemá v popisu práce žádná stávající pedagogická profese a řada pedagogických pracovníků tuto roli v praxi odmítá nebo se v ní necítí kompetentní. Některé školy čerpají prostředky na školní sociální práci v různých podobách prostřednictvím operačních programů, zejména šablon nebo projektů neziskových organizací. Potřebnost školní sociální práce si uvědomuje i stále více zřizovatelů škol, kteří ji školám hradí z vlastních rozpočtů. Sociální pracovníky dlouhodobě zaměstnávají školská poradenská zařízení (PPP a SPC), precedens v poskytování školských poradenských služeb nepedagogickými pracovníky tedy ve školství již roky existuje.

Ačkoliv tedy školní sociální práce není novinkou, prozatím probíhá nesystémově bez jasně vymezené legislativní opory. Přitom i § 1 odst. 2 **zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách sociální práci ve školách a školských zařízeních výslovně předpokládá:** „Tento zákon dále upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v

Society for All, z. s.

Krásný život 286, Stará Huť 262 02

IČ: 22891706

www.societyforall.cz

info@so-fa.cz

sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.“

Bylo by proto žádoucí, aby školy mohly školní sociální práci zajišťovat všemi v současné době realizovanými způsoby – zaměstnáním sociálního pedagoga, zaměstnáním sociálního pracovníka nebo ve spolupráci externím sociálním pracovníkem.

SOFA doporučuje legislativně zakotvit následující tři varianty personálního zajištění školní sociální práce: školní sociální pedagog, školní sociální pracovník, spolupráce se sociálním pracovníkem

1. Školní sociální pedagog

MŠMT plánuje od ledna 2025 institucionalizaci odborných pozic v základních školách. Podle počtu žáků budou financovány různě velké úvazky (od 0,2 po 2,0) a bude na rozhodnutí ředitele, zda a v jakém poměru zaměstná psychologa či speciálního psychologa. Sociální pedagog však do institucionalizace zahrnut není, přestože se jeho působení ve školách osvědčilo. Zkušenosti škol prokazují, že tato profese nezbytně vyžaduje zakotvení mezi pedagogické pracovníky a mandatorní financování ze státního rozpočtu stejně jako je tomu i školního psychologa a školního speciálního pedagoga.

Aktuální tzv. jarní novelizace školského zákona je mimořádnou příležitostí k **zahrnutí sociálního pedagoga do institucionalizace odborných pozic ve školství. Tato varianta by navíc byla beznákladová, protože prostředky v rámci institucionalizace jsou již vyhrazeny a ředitelům by se jen otevřela širší možnost volby, které odborníky a na jaký úvazek s ohledem na skladbu žáků své školy využije nejvíce.** To by bylo výhodné zejména v oblastech, kde jsou odborníci jako psychologové nedostupní a pro školy je s ohledem na skladbu žáků prioritou právě přesah do sociálního prostředí dítěte.

Podle aktuálního výzkumu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, do kterého se zapojilo přes 600 ředitelů, je o pozici sociálního pedagoga mezi řediteli zájem. Sociálního pedagoga ve školách zaměstnává pouze 12,5 % do výzkumu zapojených škol a 56 % ředitelů, kteří aktuálně pozici sociálního pedagoga ve škole zřízenou nemají, by o tohoto pracovníka stáli. Z oblastí činnosti ředitelů vnímají jako nejdůležitější práci s rodiči žáků, spolupráci s OSPOD a dalšími mimoškolními institucemi, a přímou práci s žáky se sociálním znevýhodněním v době mimo vyučování. Z hlediska důležitosti oblastí činnosti sociálního pedagoga jsou řediteli, kteří sociálního pedagoga zaměstnávají, jako nejvýznamnější hodnoceny „poradenská podpora pro zákonné zástupce žáků“ (93 % ředitelů), „spolupráce s dalšími organizacemi mimo školu (OSPOD, neziskové org., poradenská zařízení)“ (91 % ředitelů) a „přímá práce s žáky se sociálním znevýhodněním mimo vyučování“ (89 % ředitelů).

2. Školní sociální pracovník

Zároveň doporučujeme umožnit zajištění školní sociální práce také nepedagogickým pracovníkem. I to by bylo jednoduše řešitelné v rámci aktuální jarní novely školského zákona, pokud **umožnila řediteli obsadit školní poradenské pracoviště nejen pracovníky pedagogickými ale také nepedagogickými**. Ředitel školy by pak mohl v rámci vnitřního předpisu dle potřeb volit složení pracovníků, kteří se podílejí na poskytování poradenských služeb. Mohl by tak zaměstnat nejen sociálního pracovníka, ale např. také zdravotnického pracovníka, terapeuta, popř. další profese přínosné pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří také nejsou pedagogickými pracovníky. Umožnění zajištění poradenských služeb nepedagogickým pracovníkem může být také řešením aktuálního nedostatku školních psychologů, kdy by jejich činnost mohli zajišťovat psychoterapeuti. K využívání služeb psychoterapeutů z důvodu nedostatku klinických psychologů přistoupilo i ministerstvo zdravotnictví. Spolupráce s psychoterapeutem by mohla být efektivním řešením pro malé školy, protože psychoterapeuti jsou otevřeni spolupráci na menší úvazek, který jsou schopni zajistit, aniž by museli přerušit svou praxi.

3. Externí sociální pracovník (SAS, NDZM, úřad)

Spolupráce s externími sociálními pracovníky reflektuje současnou praxi škol i snahu nezvyšovat náklady na tuto činnost z kapitoly školství. Zejména v menších školách (ale i školách některých městských částí Prahy) se při zajišťování školní sociální práce osvědčuje spolupráce s pracovníkem sociální služby (např. sociálně-aktivizační služby nebo nízkoprahového zařízení pro děti a mládež), popřípadě sociálním pracovníkem při sociálním odboru obce/městské části. Tyto pracovníky není nutné zaměstnávat školou, je ale třeba jim umožnit spolupráci v rámci školního poradenského pracoviště. **Náklady jsou financovány v rámci sociální práce z MPSV.**

Závěr: Společné vzdělávání, které je mezinárodním závazkem a politikou České republiky by mělo být ve všech školách založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana ČR nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace, na zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce¹ a na právním nároku na nezbytná podpůrná opatření. K jeho dobré implementaci školy potřebují kvalitní personální, odbornou, metodickou i materiální podporu, zejména pak vybavení škol kvalitními školními poradenskými pracovišti s příslušnými odbornými podpůrnými profesemi. Vyrovňování nerovností nelze řešit bez

¹ § 2 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Society for All, z. s.

Krásný život 286, Stará Huť 262 02

IČ: 22891706

www.societyforall.cz

info@so-fa.cz

mezioborové spolupráce a odborné podpory, a odpovědnost za zajištění těchto podmínek nese stát.

V programovém prohlášení současné vlády jasně zaznívá, že „budeme rovněž podporovat práci s rodinami dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí“. Snižování nerovností v českém vzdělávacím systému je jedním ze dvou hlavních pilířů Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030². Je zřejmé, že v aktuální postcovidové a geopolitické situaci poznamenané válkou, které již mají a budou mít stále výraznější dopady do školského prostředí, je nezbytně nutné podpořit školy a pedagogické pracovníky v jejich náročné každodenní práci a umožnit jim snadnou a dostupnou mezioborovou spolupráci s partnery ze sociálně-zdravotního pomezí přímo v rámci školy. **V praxi se ukazuje, že právě včasné zaznamenání problémů žáka a jeho rodiny školou a jejich rychlá sanace v rámci mezioborové spolupráce je nejúčinnější cestou k předcházení ohrožení dětí.**

² Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>